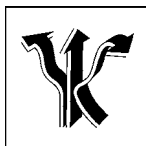

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

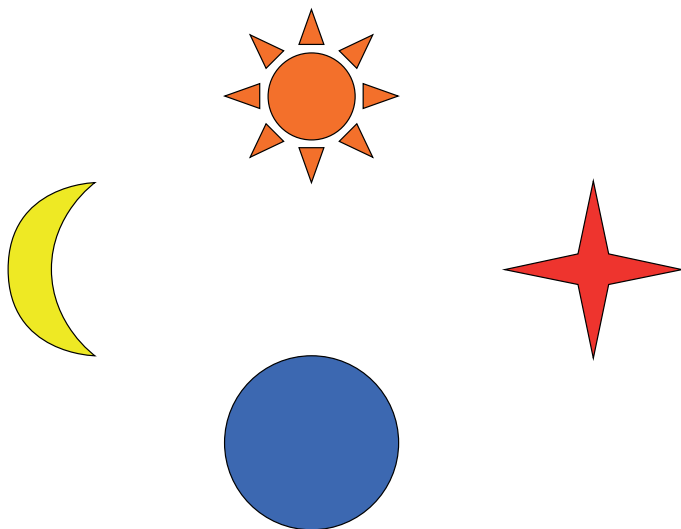
Українсько-Азербайджанський Інститут соціальних наук
і самоврядування ім. Г. А. Алієва

МАУП

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНОЗНАВСТВА

*Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
на базі кафедри українознавства*

Київ
ДП "Видавничий дім "Персонал"
2012

Редакційна колегія:

Бідзюра І. П. — директор УАІСНС, д-р політ. наук, проф.;
Шилов Ю. О. — зав. каф. українознавства, академік МКА, канд. іст. наук, проф.;
Соколовська К. М. — заст. зав. каф. українознавства, канд. іст. наук, доц., проф. МКА

Затверджено до друку Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 11 від 25.06.12)

Видання здійснене в рамках проекту “Наукові праці МАУП”

Актуальні проблеми українознавства: [звед. зб. матер. наук.-практ. Д-87 конф.]. — К.: МАУП, 2012. — 286 с.

Розкриваються історичні, теоретичні та методологічні аспекти українознавчої дисципліни не тільки як складової духовності українства, а й як феноменального явища світової цивілізації.

Проаналізовано роль і місце науки українознавства у розбудові демократичного суспільства суверенної європейської держави України.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів.

ББК 87я73

М. О. Левченко

Особливості потенціалу
виробничої одиниці та його
економічна оцінка 150

М. І. Терновський

Історичні аспекти становлення
і розвитку аудита 156

О. І. Дікарев

Брендинг українського
паливно-енергетичного
комплексу України 162

С. Я. Буняк

Історичне коріння міжбанківських
розрахунків в Україні 172

Н. Ю. Матяш

Проблеми та перспективи
розвитку підприємництва
в Україні 179

О. О. Снісаренко

Історичні аспекти становлення
фінансів місцевих органів влади 188

Олександр Неживий

Публічна латентність загрози:
як запобігти руйнуванню
української мови зсередини? 196

М. В. Патер

Історія закордонного
економічного аналізу та його
запровадження в Україні 200

М. В. Прудніков

Стан та тенденції розвитку
функцій управління
економічного аналізу 206

Владислав Горанін

Проблеми сучасності України
і перспективи формування
україноцентричної еліти 211

Аннета-Даніела Кузнєцова

Роль жінки й матері
в українській родині 213

Н. В. Отрох

Від витворів мистецтва
до друкарського штампу 218

С. Й. Татаринів

Вплив Бахмутського повітового
земства на розвиток
народної освіти 223

Хоанг Динь Чай, О. В. Волянец

Экономическая и энергетическая
дипломатия в Евразии 231

Юлия Савенко

Символика в современных
украинских молодежных
неформальных объединениях
и организациях 237

Л. О. Глушко

Особливості формування
національної свідомості
у процесі етнічної соціалізації
молоді 244

Олексій Захарченко

Етнопедагогічні традиції
українців у історичному
контексті 248

О. І. Дікарев, Хоан Дін Чай,

Джан Ван Джун
Економічна дипломатія
приморських держав
та України 254

М. В. Сколуб

Адміністративно-судовий
устрій Бессарабської області
у 1812–1856 рр. 261

В. С. Рижиков

Теорія виховання як складова
формування духовності
відповідно до цільової моделі
професійної підготовки
майбутніх юристів 271

І. В. Калько

Стан сформованості гендерної
культури у студентської
молоді за особистісно-змістовним
критерієм 278

Відомості про авторів 282

РОЛЬ ЖІНКИ Й МАТЕРІ В УКРАЇНСЬКІЙ РОДИНІ

Актуальні проблеми українознавства, с. 213–217

В усі часи історії України на плечі тендітних українських жінок лягали сімейні та господарські обов'язки. Свідчення про це у повному обсязі залишилися поза історичними документами, проте збереглися у народній творчості. В українських народних прислів'ях та приказках про добру, вірну дружину розкривається повага до жінки, до її розуму, визнання її особливого становища в українській сім'ї: "Найкраща і найліпша спілка — то муж і жінка", "З доброю дружиною горе не горе, а щастя вдвоє", "Ніхто так не догляне, як вірна дружина", "Нема ліпшого друга, як вірна супруга", "Нема цвіту білішого за ожиноньку, нема роду милішого над дружиноньку", "Без жінки так, як без ума", "Без жінки — як без рук", "Все тільки до часу, а жінка до смерті", "В хаті жінка три кути держить, муж — четвертий". І навпаки, "Горетій сім'ї, чоловікові, котрий "попався в лихі руки невірній дружині". Треба погодитися з висловлюванням Жюльє Мішле, який писав: "Виховувати дівчинку — це виховувати саме суспільство, тому що воно виходить з родини, де душею є жінка".

Якщо розглядати XVI ст., то сімейно-шлюбні відносини в ті часи регламентувалися офіційними кодексами, якими в більшій частині

України були три Литовські статuti, народним звичаєвим правом, а також Магдебурзьким правом у містах. Два розділи Литовського статуту (тут і далі посилання на статті третьої редакції Статуту 1588 р.) були присвячені шлюбно-сімейному праву. Таке безправне, на перший погляд, соціальне становище жінки узаконювалося спеціальними настановами, які застерігали, що дівчина, яка посміє вийти заміж "без волі отцовської і матчиної", а дівчина-сирота — без волі родичів-опікунів, позбавлялася права на отримання приданого і втрачала, якщо дівчина із заможної сім'ї, спадкове майно. Те саме чекало дівчину (чи удову) з вищих станів суспільства, яка вирішувала вийти заміж за людину "простого стану", тоді й діти її, коли народяться, ставали людьми "простого стану". У Статуті також зазначалося, що "простой породи" дівчина, коли вийде за шляхтича, отримує шляхетство.

Проте, як свідчать тогочасні документи, в реальному житті, у колі сім'ї українська жінка займала порівняно високе і навіть самостійне становище. Той самий Литовський статут, з одного боку, обмежував громадянські права жінки, а з другого — визнавав за нею усі особисті права. Визначний історик Орест Левицький

наголошував, спираючись на документи, що жінка вищих станів мала необмежене право купувати й продавати рухоме і нерухоме майно; вона вступала в юридичні зобов'язання; вела судові позови, нерідко добре знала закони, особисто з'являлася в суд і виступала в залі судових засідань, не поступаючись чоловікам у знанні тонкощів судової казуїстики. Коли жінка виходила заміж, то брала прізвище чоловіка, а могла зберігати і своє, і нерідко в документах заміжні жінки підписувалися лише своїм дівочим прізвищем [6].

Окремі жінки вищих станів здобували гарну освіту, та й серед міщанок було багато письменних. Павло Алеппський, уперше ступивши на українську землю у Рашкові на Дністрі (1654), одразу вказав на велику культурність українського народу: "Починаючи цим містом, себто по всій козацькій землі, ми помітили прегарну рису, що нас дуже дивувала: всі вони, за малими винятками, навіть здебільшого їхні жінки та дочки, вміють читати та знають порядок богослужби й церковний спів. Крім того, священики вчать сиріт та не дозволяють, щоб вони тинялися неукраїнами по вулицях". "В козацькому краю, — писав Павло Алеппський, — у кожнім місті і селі побудовані дома для бідних і сиріт. Хто туди ходить, дає їм милостину, — не так, як у Молдовським або Волоським краю, де вони юрбою ходять по церквах і не дають людям молитися" [8].

Серед українських жінок були свої просвітительки, меценатки культури. Так, княжна Софія Михайлівна Чорторійська, яка була жінкою хорунжого Волинського Вацлава Бо-

говитина, сприяла заснуванню у своєму маєтку, містечку Рохманові, друкарні, фінансувала переклади книжок. У 1619 р. тут було надруковане "Учительне Євангеліє" Кирила Транквіліона-Ставровецького, в присвяті якого говориться, що багато з євангельських і апостольських "бесѣд преложила зъ грецького язика на словенській стараньмъ, промысломъ и коштомъ своимъ" княжна Чорторійська Софія. Варто нагадати і про таких активних жінок, як фундаторка Київської братської школи Галшка Гулевичівна і — зовсім в іншому плані — Анна-Алоїза Ходкевич, сумно уславлена насаджуванням католицизму [1].

З історичних документів відомо, що жінки з багатих магнатських родин, а також козацької військової старшини інколи втручалися в політичні та військові справи. Деякі з них виявляли такий войовничий характер, що судова тяганина, поширена в тогочасному суспільстві, їх уже не задовольняла, і вони вирішували свої проблеми збройними сутичками із сусідами, особисто очолюючи військові загони. Різноманітні документи, приватне листування свідчать про те, що жінки заможних козаків, полкової старшини у час довгої відсутності своїх чоловіків у справах служби неодноразово брали у свої владні руки велике і складне господарство.

Закон охороняв життя, здоров'я, честь і особисту недоторканність жінки. За статтями Литовського статуту, "нав'язка" за поранення жінки і "головщина" за її вбивство (штраф і ув'язнення) стягувалися в такому самому розмірі, як і за чоловіків —

“совито” (подвійно). Причому це положення поширювалося не тільки на шляхтянок, а й на жінок “простого стану” [2]. За згвалтування жінки призначалося найвище покарання — кара “на горло”. Як свідчать судові справи тих часів, у кожному конкретному випадку судді дуже серйозно підходили до цього питання, нерідко виносили і найсуворіші вироки. Якщо ж жінка виявляла бажання одружитися із гвалтівником, то суд вважав своє попереднє рішення недійсним. Звільнення шлюбом засудженого на смерть було ремінісценцією однієї з давніх звичаєвих форм укладення шлюбу.

Здавна науковці намагалися визначити місце жінки в суспільстві, її називали матір’ю, коханою, берегинею сімейного вогнища, другом, “правою рукою” чоловіка... Історія свідчить: українським жінкам належить чільне місце поряд з чоловіками. Історично склалося так, що український чоловік брав на себе роль борця у визвольних змаганнях нації і гинув у розквіті сил, або ж віддавав сили служінню на бойових фронтах імперії і теж переставав існувати як потенційний чи реальний творець своєї нації. Жінка ж залишалась берегинею роду, насамперед фізичної його складової. І тому найвизначніша її роль, освячена суспільною традицією, була, безумовно, сімейною. Можливо, це був єдиний ефективний спосіб самозбереження етносу. Жінка-козачка ставала родоначальницею, вихователькою, управителькою господарством. Вона відрізнялася самостійним, вольовим характером, самоповагою, була стабілізуючим чинником у житті

українців. Реально ж українська жінка-козачка створювала свій світ, свою малу батьківщину і всіма силами охороняла її від вторгнення зазвичай руйнівної сили світу чужого, великого. Звідси її домашність, сімейність, традиційність [1].

В історії України відомо багато прикладів жінок, які відіграли надзвичайно важливу роль. Зокрема, найвидатнішою жінкою Київської держави вважається Ольга, жінка князя Ігоря, яка прийшла до влади після його смерті. Винятковим явищем у ту сувору епоху було те, що жінка впродовж багатьох років (з 944 по 969 р.) була при владі у великій державі, що є свідченням її великого таланту. Князувала вона від імені малолітнього сина Святослава, але твердо тримала владу у своїх руках. Вона об’їздила свої землі і встановлювала в них нові закони, засновувала нові поселення. Вважається, що Ольга була першою жінкою-русиною, яка стала відомою у світі [10].

Відома всім Роксолана (Настя Лісовська) (1506–1558), донька рогатинського священика. Залишаючись патріоткою України, вона була не просто коханою дружиною Османського падишаха Сулеймана Пишного, а й його порадицею у державних справах. Завдяки їй упродовж 41 року наймогутніша у світі держава не чинила нападів на Україну, ще й стримувала татар. Роксолана зробила більше, ніж усі гетьмани України і наймогутніші армії Європи. Вона остаточно і назавжди підірвала могутність Османської імперії [4].

Олена Блаватська (1831–1891) — відома на весь світ письменниця-езотерик. Леся Українка (1871–1913) —

найславніша українська поетеса, послідовний та енергійний борець за утворення українського народу, за його консолідацію в політичну націю. Усі її твори — це образ ідеальної землі, земного раю, що зветься Україною. З'явився цей образ — і цілі маси людей збагнули, що вони не просто обивателі, а українці, що це звання їх зобов'язує, що їм є за що боротись і віддавати життя [1].

У перших десятиліттях ХХ ст. на оперних сценах світу царювали четверо чоловіків — Баттістіні, Карузо, Тітта Руффо, Шаляпін. І лише одна жінка спромоглася сягнути їхніх висот і стати врівень з ними. Це була Соломія Крушельницька (1872–1952). Однак порівняно зі своїми ушлявленими колегами вона виявилася набагато вищою як особистість: “інколи загадковіша, майже завжди складніша та цілісніша — троїста і єдина особистість актриси, співачки, музиканта”, — пише видатний італійський музикознавець Рінальдо Кортопассі у книжці “Повернення мадам Баттерфляй у рідне гніздо Торредель Лаго”. Найвимогливіші критики світу називали Соломію Крушельницьку “Незабутньою Аїдою”, “Єдиною у світі Джокондою”, “Найчарівнішою Чіо-Чіо-Сан”, “Неповторною Галькою”, “Ідеальною Брунгільдою”, “Вражаючою Валькірією”, “Найпрекраснішою Саломеєю”, “Винятковою Лорелеєю” та ін. [3].

Ольга Кобилянська (1863–1942), Анна Ахматова (1889–1966), Марко Вовчок (1833–1907), Ліна Костенко (нар. 1930), художниця Катерина Білокур (1900–1961), зрештою, угорська княгиня, хранителька мукачівського замку “Паланок” Іло-

на Зріні (1643–1703), єдина жінка, нагороджена спеціальною султанською грамотою—атнаме, — всі вони й багато інших зробили значний внесок не лише в українську, а й світову культуру [4].

Історія зберегла імена козачки Ганни Золотаренко, дружини гетьмана Богдана Хмельницького, Софії Ружинської, волинської княгині, яка очолила 60-тисячні воєнні загони і під музичний супровід приступом взяла у 1608 р. замок князів Корецьких, Олени Горностаєвої (з родини князів Чорторийських), засновниці Пересопницького монастиря.

Лише уривчасті відомості маємо про волелюбну українку Степаниду. Вона була активною учасницею повстання Степана Разіна, очолювала повстанський загін зі Слобідської України, а після поразки повстання її у 1670 р. заслали в каземати Тихвинського жіночого монастиря [7].

Отже, можна зауважити і наполягати, що все-таки жінка в українській сім'ї відігравала важливу роль і мала велику пошану. Вона завжди була музою чоловіків. На прикладі найвидатніших українських жінок, таких як Роксолана, княгиня Ольга бачимо, що жінки завдяки своїй мудрості врятували не одне людське життя, як Соломія Крушельницька зачаровувала та підкоряла своїм голосом не одне чоловіче серце, як Ольга Кобилянська, Анна Ахматова та Ліна Костенко були і залишаються прикладом для багатьох людей. Як і інші українські жінки, всі вони зробили свій внесок в українську історію, таку різноманітну та багатогранну, та й досі залишаються зразком для наслідування.

Література

1. Білоусова І. А. Жінка і суспільство: нерівний шлюб...// Україна — 1999 <http://www.myslenedrevo.com.ua/studies/lesja/index.html>
2. Василенко Н. П. Матеріали до історії українського права. — К., 1929. — Т. 1. — С. 47, 51.
3. Головащенко М. На вершині світової слави. Соломія Крушельницька.
4. Загоруй Я. Видатні українці. — Рухменнуку. — 2007. — 5 листоп.
5. Ібатуліна К. Українська жінка — реалії сьогодення. — К., 2009.
6. Левицкий О. И. Черты семейного быта Юго-Западной Руси в XVI—XVII вв. — Киев, 1909. — С. 8, 62.
7. Марчук Л. Волинські амазонки. — <http://kfest.livejournal.com/4447.html>
8. Січинський В. Чужинці про Україну. — Л., 1939. — С. 86.
9. Субтельний О. Історія України. — К., 2000.
10. Укладач Л. Цікаві факти з історії, географії, літератури, мови, народознавства, музики, спорту України. — 2010. — 25 берез.
11. Українська культура в ретроспективному аналізі. — К., 2001.
12. Українознавство: В 3-х т. — К., 1994–1996.